

C S A L Á D É S I S K O L A .

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY

SZÜLŐK, KISDEDNEVELŐK, TANÍTÓK ÉS A NEVELÉSÜGY BARÁTAI SZÁMÁRA.

XI. ÉVFOLYAM.

1885.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SZERKESZTETTE:

RIEGER JMRE.

KIADTA: A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

KOLOZSVÁRT,
NYOMATOTT STEIN JÁNOS NYOMDASZ BETÜIVEL.

1885.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

AZ 1885-ik ÉVFOLYAM TARTALMA.

I. Vezércikkek, paed. értekezések és gyakorlati czikkek.

	Lap.
1. Dr. Bartók István. <i>Az iskolai egészségügyről</i>	17.
2. — — <i>A közegészségügy s a szünidei gyermektelepek</i>	30.
3. — — <i>A természettudományok tanításáról</i>	85. 93.
4. Bartók László. <i>Miféle okok akadályozzák faluhelyeken a rendes iskoláztatást.</i>	42.
5. — — <i>A nevelőknek</i>	111.
6. Bauer Teréz. <i>Mik azok a módok, melyek által a népiskolai tanító tanítványainak bizalmát megnyerheti.</i>	53.
7. Benedek Samu. <i>Az irva olvasás előgyakorlatai.</i>	88.
8. — — <i>Elnöki megnyitó beszéd.</i>	145.
9. Bs. Gy. <i>A tanító nevelés és tanítás különböző módjai.</i>	9.
10. — — <i>Az énektanítás az iskolában.</i>	28.
11. — — <i>Néhány szó az értelmi nevelésről.</i>	80.
12. Bocz István. <i>Elnöki megnyitó beszéd.</i>	89.
13. Borbély József. <i>Melyek az iskolás gyermekek leggyakoribb betegségei.</i>	188.
14. E. Gy. <i>Az iskola egészségügyi szempontból.</i>	95.
15. Fazakas József. <i>A felnőttek oktatása a magyar beszéd elsajátítása érdekében.</i>	3. 14.
16. — — <i>A népiskolai kézmunka.</i>	146.
17. Dr. Felméri Lajos. <i>A közművelődési egyletekről.</i>	73.
18. — — <i>Közművelődési egyleteink és a magyar nők.</i>	101.
19. Dr. Ferenczi Zoltán. <i>Adalékok Fáy András nevelői munkásságához.</i>	159. 163.
20. De Gerando Antonina. <i>Az olvasás művészetéről.</i>	172.
21. Dr. Jenei Victor. <i>A rongyos egylet ügyéről.</i>	95.
22. Kozma József. <i>A népiskolai olvasókönyvek szerkesztéséről.</i>	61. 77.
23. . . . I I. <i>Az úszás tanítása.</i>	29.
24. Orbán Endre. <i>Hat éves tanköteleseink oktatása falusi népiskoláinkban.</i>	180.
25. Pál Antal. <i>A tanítói tekintélyről.</i>	26.
26. Pap György. <i>Mi a tanító kötelessége az iskolában.</i>	174.
27. Rieger Imre. <i>Kolozsvár iskolaszékéről.</i>	167.
28. Sándor József. <i>Egy könyvről.</i>	2.
29. — — <i>Az erdélyrészi magyar közművelődési egylet története.</i>	113.
30. Solyom János. <i>Néhány szó az olvasókönyvek vitatételeihez.</i>	124.
31. Szentgyörgyi Lajos. <i>Tisztázzunk egy nyelvtani kérdést.</i>	29.
32. Szerkesztőség. <i>Felhívás előfizetésre.</i>	1.
33. Tasnádi R. Imre. <i>A statistica és még valami.</i>	13.
34. — — <i>Dr. Kehr Károly</i>	41.
35. — — <i>A házi feladványokról.</i>	63.
36. — — <i>Néhány szó felekezeti tanítóképző intézeteinkről.</i>	137.
37. — — <i>Pestalozzi mint atya.</i>	179.
38. Dr. Tóth Mihály. <i>A természetrajz tanítás célja és módszere.</i>	105.
39. Ujfalussy Sándor. <i>Az egyéniség.</i>	25.

	Lap.
40. Ujfalussy Sándor. <i>Legyen a nevelés egyéni</i>	78.
41. — — <i>A tanítókról.</i>	171.
42. Ujházi R. Imre. <i>Földrajzi gyűjtemények az iskolában.</i>	45.
43. — — <i>A havrei nemzetközi tanítógyűlés</i>	138.
44. Váradi Károly. <i>Kolozsmegye népoktatási állapota az 1884. polg. év. második felében.</i>	48.
45. — — <i>Kolozsvár népoktatásügye az 1884. polg. év második felében.</i>	56.
46. Vincze Ferencz. <i>Leendő collegáimnak.</i>	112.

II. Tárcza.

1. Dr. Bartók István. <i>A láb és lábbeli.</i>	58.
2. — — <i>A gyapju ruházatról.</i>	65.
3. — — <i>Az életrevalóság.</i>	108.
4. — — <i>A betegségeket okozó apró szervezetek és a védő oltásról.</i>	173. 182.
5. Boér Miklós. <i>A mesékről.</i>	7. 20.
6. Dr. Csernátoni Gyula. <i>A habarásról.</i>	49.
7. Czuczsa János. <i>A népszerűségről.</i>	6. 18.
8. Komocsi József. <i>A tanító özvegye.</i>	98.

III. Szemle.

a) Hazai.

1. <i>A közegészségügy tanítása Magyarország iskoláiban.</i>	10.
2. <i>A magyar iskola egyesület feladata.</i>	55.
3. <i>A II-ik országos tanító-gyűlés határozatairól.</i>	99.
4. <i>Az országos orvosi és közegészségügyi congressus.</i>	121.
5. <i>A magyar nyelv kötelező tanítása.</i>	123.
6. <i>A közoktatásügyi költségvetés.</i>	139.
7. <i>Maros-Tordamegye 188⁴/₅. tanévi tanügyi állapota</i>	192.
8. <i>Kolozsvár népoktatási intézetei.</i>	158.

b) Külföldi.

9. <i>Angol népnevelő egylet.</i>	11.
10. <i>A gyermekek közös étkezése.</i>	11.
11. <i>Anglia és Wales oktatásügyi állapota 1883-ban.</i>	22.
12. <i>Iskolai takarékpénztárak Angliában.</i>	36.
13. <i>Mi az oka Anglia nagyságának.</i>	69.
14. <i>A tanítás és tanítók állapota Angliában.</i>	132.
15. <i>Az angol új iskolatörvény.</i>	133.
16. <i>Irhon iskolaügye.</i>	69. 133.
17. <i>Skoczia.</i>	69.
18. <i>A felnőttek oktatása Franciaországban.</i>	11.
19. <i>Franciaország népoktatásügyi állapota.</i>	70.
20. <i>Iskolai élelmezés Franciaországban.</i>	134.
21. <i>Olaszország oktatásügyéről.</i>	11.
22. <i>Az orosz népiskolák szervezete.</i>	134.
23. <i>Amerikából.</i>	70.
24. <i>India oktatásügye.</i>	70.
25. <i>Ausztráliából.</i>	134.

IV. Irodalom.

	Lap.
1. Bányai Árpád. Orbók Mór. Földrajz a népiskolák számára.	82.
2. Binder Laura. Laky Dániel. Földrajz a népiskolák számára.	142.
3. Czirják Albert. Klingenberg Jakab. Gyakorlati német nyelvtan.	51.
4. Dabóczi György. Babos Kálmán. Közhasznú magyarító szótár.	131.
5. Fazakas József. Barna (Braun) J. Magyarország története.	67.
6. Göcs Eszter. Knöpfler Sándor. Földrajz a népisk. középosztályai számára.	129.
7. Nyarádi Lajos. Kakujai Károly. A természetrajzi oktatás vezér és kézikönyve.	132.
8. Pap Mari. Vargyas Endre. Magyarok története.	58.
9. Rieger Imre. Irodalmi rovatunkról.	23.
10. Staudner Gyula. Indali Péter. Új szerkezetű Abcz.	36.
11. — — Gyertyánffy István. Előgyakorlatok az irva-olvasás tanításához.	99.
12. Toth Károly. Láng Mihály. Magyar nyelvgyakorló a magyar beszéd tanításához.	191.
13. Ujfalusi Sándor, Dezső Lajos. Olvasókönyv a népiskolák III. IV. oszt. számára.	184.

V. Egyesületi élet.

1. A b.-hunyadi tanítói kör 1885. márcz. 24-iki gyűlése. Közli: <i>Bányai Árpád.</i>	70.
2. — — — — — 1885. jun. 1-i gyűlése. Közli: <i>Kovács Dániel.</i>	129.
3. A csongrádmezei tanítótestület javaslata a tanítói nyugdíj törvény módosítása tárgyában.	50.

4. Az „Eötvös-alap“ pályázati hirdetménye.	Lap. 34.
5. — — — — — érdekelében felhívás Magyarországnéptanítóhoz.	185.
6. Az erdélyrészi magyar közművelődési egyesület alapszabály tervezete.	83. 91.
7. A gyalui tanítói kör gyűlése 1885. január 21. Közli S.	36.
8. — — — — — 1885. április 29. Közli Solyom János.	90.
9. — — — — — 1885. november 28. Közli Solyom János.	191.
10. A háromszékmezei tanítótestület 1885. évi közgyűlése. Közli: Gyöngyösi István.	168.
11. A kolozsmegyei tantestület határozata a tanítói oklevél értéke kérdésében.	46.
12. A kolozsmegyei tanítók Biharban. Gábel Jakab.	128.
13. A kolozsmegyei tanító-testület 188 ¹ / ₅ . évi működése. Közli: Kápolnai József.	154.
14. A kolozsmegyei tanítótestület 1885. évi közgyűlése. Közli: R.	160.
15. A kolozsmegyei tantestület válasza az Erdély néptanítóhoz intézett nyílt levélre.	187.
16. A kézdivásárhelyi tanítói kör 1885. márcz. 25-iki gyűlése. Közli: Demeter Róbert.	81.
17. A maros-tordamegyei tantestület központi körének gyűlése 1885. június 5-én.	129.
18. A maros-tordamegyei tantestület 1885. évi közgyűlése.	190.
19. A szebeni tanítók nyílt levele Erdély néptanítóhoz.	162. 169.
20. A szent Istvánnapi tanítógyűlés.	127.

Vegyesek.

Hazai és külföldi tanügyi hírek s kisebb közlemények minden számban.

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: **Rieger Imre.**

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOGA KÁROLY, CZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ívnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY KÁLMÁN közs. isk. igazgató-, egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendőek.

FELHIVÁS ELŐFIZETÉSRE.

Tíz éve már, hogy fennáll vállalatunk, s ezért a mídön lapunk további pártolására kérjük t. olvasóinkat, feleslegesnek tartjuk programmunkat részletezni. Egyszerűen jelezzük, hogy lapunk célja: közelebb hozni a családokat az iskolához, s az iskolákat az élethez; köztudatra juttatni, hogy a népnevelés alaptényezői érdekeiket csak úgy szolgáltatják híven, s biztosíthatják állandóan, ha egymást mindenekben megérteni s nemes törekvéseikben gyámolítani igyekeznek. Ez volt célunk a múltban, ez leendő törekvésünk a jövőben is.

De mivel az előnkbe tűzött cél csak úgy közelíthetjük meg, ha tömeges pártolás minél nagyobb körben biztosít elterjedést azon eszméknek, melyeket az ügy érdekében lapunk útján hirdetünk: bizalommal kérjük, a küszöbön álló új év közeledtével, vállalatunk eddigi pártolójának: a családoknak, iskolai hatóságoknak, tanítóknak s általában a nevelésügy barátainak további támogatását.

Lapunk beosztása marad az eddigi. **Vezérczikkeinkben**, lapunk céljára való tekintettel, ismertetni és fejtegetni fogjuk a nevelés-oktatás általános elveit, s azoknak gyakorlati alkalmazását. Kiváló tekintettel leszünk az iskolai egészségügy kérdésére. Hozzászólunk a népnevelésügynek időről-időre felmerülő napi kérdéseire. Küzdelmi fogunk a tanítói állás emelése s a tanítók sorsának javítása érdekében.

Az irodalmi rovatban az újabban megjelenő tan- és vezércikelyeket, nevelésügyi vagy ezzel rokon munkákat ismertetjük.

Tárcza című rovatunkban igyekezni fogunk a hasznost a gyönyörködtetővel egyesíteni s a lehetőleg általános ismeretterjesztő cikelyeket közölni.

Egyesületi közlemények című rovatunkban, tekintettel arra, hogy lapunk az erdélyi részek egyetlen nevelés-oktatásügyi szakközlönye, főleg az erdélyrészi tanítóegyesületek működését óhajtjuk ismertetni.

Szemlénkben kiváló gondot fordítunk a külföldi tanügyi mozgalmak ismertetésére, mely célra a legjelesebb külföldi szaklapok és folyóiratok rendelkezésünkre állanak.

Tudatjuk továbbá, hogy azon esetben, ha lapunk a szakférfiak tömegesebb pártolását kinyeri, a jövő évben is folytatjuk ingyenes mellékletünk a „**PAEDAGOGIAI FÜZETEK**“ kiadását, melyben a kiválóbb paedagogiai írók, életét és munkásságuknak ismertetését közöljük. Ezt azonban csak azon esetben tehetjük, ha a kiadás költségeit biztosítottak látjuk. A „**PAEDAGOGIAI FÜZETEK**“ 1-ső számáról a szaklapok elismerőleg nyilatkoztak, hangsúlyozták e vállalat életre valóságát, kartársainktól függ, hogy fenntartsuk-e a jövőre is vagy sem.

E számunkhoz 1 fél ív melléklet van csatolva.

A „CSALÁD és ISKOLA“ — a július és augusztus havi szünetét kivéve — megjelen havonként kétszer, 1-én és 15-én legalább 1 iv tartalommal.

Az előfizetés feltételei maradnak az eddigiek: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr. A t. gyűjtőknek 8 előfizető után egy, 12 után két tiszteletpéldánnyal szolgálunk.

Az előfizetési pénzek és megrendelések — **NAGY KÁLMÁN** pénztárnok czimén — a kiadó-hivatalba (Feleki út 1. sz.) küldendők.

Hirdetmények petit soronként 5 krral számíttatnak, minden hirdetésért e mellett 30 kr. bélyegdíj fizetendő.

Mellékleteket lapunk mellé csatolva elküldünk 100-át 60 kr-ával számítva s minden küldeményért 1 frt 20 kr. postadíj fizetendő.

Kolozsvárt, 1885. január 1-én.

A „CSALÁD és ISKOLA“
szerkesztősége.

Egy könyvről.

Hogy az ember élete elviselhető legyen, arra nézve lelki támasszal kell bírunk. A földi itélet nyugtalansága egy biztos pihenési pontot föltételez, különben elnyel a chaos táncza s kellemetlen szédülési érzet közt esünk a bizonytalan felé.

Van egy hatodik földrés, a Pihenések-szigete, melyen lakoznunk kell már életünkben, miután éppen a siralomvölgy nyomorúságai útalnak reá; ha pedig a halállal ezek is megszűnnek, akkor amarra sincs többé semmi szükség.

Mindnyájan keresünk valamit: az igazságot, a békét, a rendet, a szépet, az élet elixiriumát, vagy a fedezeti tőkét, az állatok kényelmét, vagy a resignációt; senki sem lehet el tartó alap nélkül.

S ha ez így van, önként keletkezik a kérdés: mi a te támaszod? Melyik az aránylag legjobb, vagy talán melyik az abszolút? Hiszen a nevelésünk alá vett gyermekket tartozunk a leghelyesebbnek megismert élő forráshoz elvezetnünk! Mert ha ezt nem tesszük comoedia a mi idődarálásunk s csak rongyszédő munkát teljesítettünk, a czéltalanság diffus útján eredménytelenség confus végéhez jutottunk.

Miért kerüljessük a dolgot. Az embernek szüksége van a láthatatlanban való hitre; az ember kénytelen kifejteni magában a szüntelen reménykedés logikátlan szentségét. Vallásra van szükségünk.

Ime korunk tehetetlenségének mindennapos tapasztalatában ezer irányban kutatja e lelki szükség mozgathatatlan alapját. S természetesen majdnem kivétel nélkül álutakon.

A társadalmi osztályok szerint fokozatokra osztjuk a lélek megnyugvásának vélt gyógyítószereit s a műveletlen, közép és túl rafiniált osztálynak megfelelően ott találjuk a következő elringatókat:

A bárdolatlan osztálynál a pálinkát. Elrémülve kell gondolnunk az európai társadalmi szervezet össze-

roskadására, midőn a szesz következtében szétroncsolt őserő — a munkások osztálya — képtelen lesz a productív munkára, erőtlen lesz a magasabb, meggyengült osztályokba friss életerőt hajtani föl. Ki van mutatva, hogy a hülyeség, a gonosz tettek való hajlam, a fertőző károk felvételére való kitettség arányban növekszik a szülék szesz-fogyasztásával. A börtön, a tébolyda és a járvány-lázaretumok az oly fontos nemzetgazdasági forrásul szolgáló szesz-gyárak jövedelmi összegeivel lépést szaporodnak. A finansziális tőke az erkölcsi és testi látszin csökkenésén növekedik. A család szegényül; az asszony beteges lesz; a gyermek satnya; az általános épségi átmetszet súlyed. A nemzet életfájának gyökere rothad.

A középosztály kétségbeesése a spiritismus bűnös üzésében nyilvánul. A középosztály főleg a nagyobb városokat lakván, természetes, hogy a nagyobb városok a spiritismus székhelyei és pedig nagyobb mértékben sem mint az első pillanatra gyanítanók. Hiszen mi gonosz van abban — gondolják — ha kegyetlenül felbolygatjuk a meghaltak árnyait, ha önző, kapzsi célból érzéki vonatkozásba hozzuk magunkat az érzék fölöttivel? Mi? A természet fenséges rendje megmutatja a reakcióban, mellyel vakmerő tettünket viszonozza. A tulfeszített képzelő erő beteg lesz a belső képzetek plasztikai megjelenítése következtében; az élet minden fájdalmas jelenségét hatványozott nagyítással képzeljük. elidegesedünk, kimerülünk, elkárhozunk. A földnépét az az anyag, a műveltség hordozóit a szellem öli meg.

És a végső magaslat, a hagyomány jogfolytonossága következtében fellendült helyzeti eréllyel bíró osztály, a nemi viszonyok lephantasztikusabb kihasználásában siet elrejtőzni a koporsó elől. Nincs az a hajmeresztő erotikus képtelenség, mit ötletben, irodalomban és tényleg ne üzne a tőkepénzesek és az aristokraták tábora. Eláradt a világ szemérmetlen színésznökkel, a demi monde miatt nyomorban sinylik el az ártatlanság s a pikáns könyvtár a legkönnyebb kenyérkereset. Ez így van; ki közel nem volt, nem hiszi.

Pálinka, agyrémekek és aphrodiszus! ime a három legfőbb vonal. Ez elsőhöz számíthatjuk a falánkságot — innen a sok gyomor hurut és tágulás — a dohány részegséget, a másodikhoz az egyre születő vallásos rajongó felekezeteket, az üdv hársérgét, a názarenusokat stb; végül az utóbbihoz vehető a túláradt beszély- és a regényirodalom.

Mindannyia drága pénzbe kerül, nem hoz pénzt; egészséget visz, keserű nyomot hagy s még nagyobb ürességet nyit a szívben. Utánuk tehát nem mehetünk.

És a tanító még sem maradhat közönyös; nem elég, hogy elhárítja a bajokat, a pozitív szükségéről kell gondolkoznia.

Az evangéliumi tiszta hitről!

Minden tanítónak, ha férfiasan és üdvösen akar működni ismét és ismét el kell olvasnia azt a fenséges hős költeményt, melyhez hasonló még eddig nem iratott; mindeniknek magában kell vennie azt a költészetet, mely mellett elhomályosul az emberiség összes poésise; kutatnunk kell az ősz szellem nyilatkozatai után, midőn az emberiség gyermeki kedélyéhez közelebb volt az igazság; összefüggésben, egyhuzamban egész compositiójában átértve és átérzve s általa emelkedve, olvasnunk kell a — Bibliát!

Ez az én hosszú-hosszu bolyongásaim végeredménye. Ültem a bölcsék lábainál, néztem a nyomort, láttam a szenvedést, gondolkoztam a természeti tudományok felől, — megnyugvásom a Mindenható, a Biblia utmutatásai mellett.

Ez az egy tiszta!

Sándor József.

A felnőttek oktatása a magyar beszéd elsajátítása érdekében.

A III-ik országos tanítói képviselői közgyűlés egyik megvitandó tétele: a felnőttek oktatása a magyar beszéd elsajátítása érdekében.

E tétel azon gondolatot foglalja magában, hogy gondoskodnunk kell, hogy egyfelől a már megalkotva levő törvény mennél inkább elérhesse célját, másfelől hogy a mennyire lehetséges megtanulhassák a magyar nyelvet azok is, a kik azt az iskolákban annak idején nem tanulhatták volt meg. Mindkét irányu törekvésnek végczélja ugyanaz, t. i. a magyarnyelv tudásának a haza területén mentől szélesebb körben s lehető gyorsan való elterjesztése. E törekvést a hazafiak egy része kivált azok, a kik abban a meggyőződésben vannak, hogy a magyar beszéd megtanulása mindenestre maga után vonja a magyarosodást és a mire aztán nagy súlyt fektetnek, majd nem tulzó örömmel veszi üdvözli s szinte-szinte hajlandó ennek a sikerétől feltételezni a magyar nemzet jövődjét.

A másik része a honpolgároknak aggodalommal nézi a magyarnyelv terjedését s rémképeket alkot magának minden mozzanatról, mely ez irányban történik.

Mindkét felfogás a képzelődés nagyító üvegén nézi tárgyát, mind a kettőt az önbizalmatlanság jellemzi. Tény az, hogy a magyar nemzet jövődjének nagyságának alapját nem szükséges az extensiv növekedésben keresni, mert a nemzet, miként ezt a nagy Séchenyi is meg-

mondta volt, annyi szellemi s anyagi erőt rejt magában, hogy mostani létszáma mellett is magas fokára emelkedhetik a belső jóllétnek s külső dicsőségnek, ha elhatározza szorgalommal s öntudattal felhasználni a közboldogság mindazon eszközeit, melyekkel a természet megáldotta.

A kik káprázatot festenek magok elé s veszélyt látnak a magyar beszéd (s vele esetlegesen kapcsolatban lehető magyarosodás) terjedésében, a miből csak közös jóllét származhatik, vessenek egy pillantást Olasz, Francia, Angol s Németországok történetére s kérdezzék meg önmaguktól, hogy vajjon hátrányukra vált-e ezen nemzeteknek, hogy széthuzakodó törmelék népec-kék helyett egységes nemzetekké lettek.

Legyünk tehát több önbizalommal magunkhoz s erősítsük az élet feltételeit önmagunkban; de legyenek bizalommal magukhoz, ha éppen szükségét látnak azok is, a kik netalán a magyar beszéd terjedésétől minden ok nélkül félnének. Azonban lássuk ezt közelebbről.

Statisztikai adatok bizonyítják, hogy egy néhány évtized óta szembetűnő előhaladást tesz hazánkban a magyarosodás. Városok, törvényhatóságok s egész vidékek, melyekben évekkel ezelőtt csak szorványosan jelent meg a magyar nyelv, az utóbbi években egészen magyar jelleget nyertek. Budapestnek a 30-as években 87,000 lakosa közt csak egypár ezer volt a magyar. Az 1880 évi népszámláláskor már 360,551 lakosa van a fővárosnak s ezek közt 198,742 a magyarok száma. Váradon 50 évvel ezelőtt 18000 lakost s ezek közt 9000 magyart, ma 31000 lélekszámban 26000 magyart találunk. Győr egy néhány évtizeddel ezelőtt egészen német város jelenleg 20,000 lakos közt 19,000 magyart számlál. Pécsnek a 30-as évek elején csak fele volt magyar, most 28,700-ból 20,400 magyar lakosa van.

Általában a vegyes vidékeken fekvő mindenik jelentékenyebb városunk mint pld. Zombor, Zenta, Arad, Pozsony, Szabadka, Ujvidék, Baja stb. figyelemre méltó fejlődést mutatnak a magyarosodásban.

Ugyan ilyen jelentőségekkel találkozunk a megyékben. Temesmegyében Fényes 1835-ben 4560 magyart talált s e szám az 1880. népszámlálásig 25,000-re szaporodott. Zalában a jelzett időtájt 195,000 magyar lakott s az utolsó népszámláláskor már 253,000 volt a magyarok száma. Jelentékeny magyarosodás tapasztalható még Somogy, Baranya, Arad megyékben. Egy tünete a magyarosodásnak, hogy városaink melyek kezdetben mind megannyi idegen ajkuaktól lakott szigetek voltak elhelyezve a hazában, az újabb idő folytán oly változáson mentek keresztül, hogy jelenleg 143 városban a magyarok száma jóval több mint a más nemzetbelieké mert 63%-ék. Továbbá kereskedő meg iparos régebben alig találkozott egy-egy míg most a hazai kereskedőknek 54-64%-a, az iparosoknak 48-6%-a magyar. Végül a magyarul tudó más nemzetbeliek száma 10-81% az 1880-ki népszámlálás szerint, a mi azóta bizonyosan előnyünkre változott. A magyarosodást mutatja a naponként előforduló névmagyarosítás is. — A dolog eddigélő úgy áll mint biztos adatok mutatják, hogy az ország 63 vármegyéje közül csak Árva, Liptó, Nyitra, Trencsén, Turócz, Zolyom, Krassó-Szörény, Alsó-Fejér, Hunyad és Szolnok-Doboka mutatnak fel a magyarokra nézve kedvezőtlenebb számarányokat. De még ezek között is Trencsénben 263,644 tóttal 54,564 magyar, Szolnok-Dobokában 146,000 románial 31,000 magyar áll szemben.

A mozgalom tehát a magyarosodás felé nemcsak megindult, hanem szép eredményeket is mutatott fel. Minthogy a magyarok számának nevedése nem fejtethető meg a faj szaporaságából, világos, hogy más nemzetbeliek is lesznek magyarokká. Sőt az is tapasztalható, hogy ha valami jelentése van azon némelyek által panaszosan emlegetett feltevésnek, mintha mi magyarosítanánk, ez inkább azokra illik, a kik az idegen ajkuak közül önkéntesen, szabad elhatározástól magyarokká lettek.

A legbuzgóbb ily színezetű törekvéseket, a magyar nemzet-család újabb tagjainál találhatjuk fel, a mi az illetőknek csak dicséretére válik, magyar szempontból pedig arról győz meg, hogy a magyar nemzeti szellem hódításokat tesz. Nem tagadható, hogy a jelenség minden magyart kellemes érzéssel tölt el. Örvendünk, ha szaporodik azoknak száma, kik szívben lélekben magyarok kívánnak lenni, a magyar nemzeti műveltség fényének emelésére fordítják munkásságukat, tehetségüket. S még nevedik őszinte rokonszenvünk, elismerésünk midőn látjuk, hogy a kik a tudomány, művészet, ipar, kereskedelem terén, az állami és társadalmi élet nyilvánulásaiban a magyar névnek diszt hoznak családi nevekben sem tartozkodnak határozottan kifejezni, hogy valósággal tagjai akarnak lenni a magyar nemzet családjának.

De midőn az elismerés minden nemével legszivebben adózunk, ha önkényt keresnek fel bennünket, wásfelől több önrzettel viseljük a magyar nevet, s több tisztelettel viseltetünk a mások egyéni véleménye iránt, mint sem a magyarságot akarátja ellen valakire ráerőszakolni kedvünk lehetne.

De hiszen e törekvés nem is vezetne eredményre. A nemzetiségi eszme sokban hasonlít a valláshoz. Az ima tartalmát a kebel mélyében áradó érzés, nem az üres szóalakok határozzák meg. A torony tetejére kifüggesztett jelvény nem változtatja meg a templom belsejét. A magyar beszéd megfelelő érzés nélkül senkit sem tesz magyarrá. Eszünkbe sem jut tehát, hogy valakit erővel akarjunk a magyar nyelvre megtanítani. azért, hogy aztán magyar legyen. E feltevés ellen határozottan tiltakozunk. A magyar nyelvet megtanulhatja akárki, mint a hogy az atillát magára öltheti s viselheti a nélkül, hogy magyarrá kellene válnia. Hiszen a mai időben nem tartozik a ritkaságok közé, hogy egy művelt ember a maga nyelvén kívül két-három más nyelvet ért, beszél. Megesnek belé, ha a nemzetiséget mindannyiszor kellene változtatnia, a hányszor egy új nyelvet megtanul. Azért csak saját gyengeségükről, önbizalmatlanságukról tesznek vallomást, a kik félnek a magyar nyelvtől, nehogy elveszítsék nemzetiségüket.

Ezzel megjelöltem egy szempontot, melyből a magyarnyelv tanulásának terjesztését tekinteni kívánom.

Ámde a magyarnyelv egy ismeret ág is egyszersmind. Egy része a tudomány egészének s e mellett esz köz az önművelésre, kules, mely az emberi szellem vívmányainak egyik nem éppen jelentéktelen kinstárába nyit ajtót birtokosának. A ki e birtokot megszerzi nem mondhatja, hogy semmije sincs s a ki bár jelentékeny szellemi vagyonát ezen új szerzeménnyel gyarapítja nem állithatja, hogy a megszerzésre fordított időt elvesztette volna. Hiszen a magyar nyelv eredeti saját szerkezettel s a fejlődés minden feltételeit magában foglaló belső erővel bír, mely mint az emberi szellem egyik szép terméke már csak ezen tulajdonaiért is megér-

demli, hogy megtanulja, a ki a műveltséghez igényt kíván formálni s a ki a szellem nyilvánulásaiban gyönyört tud találni.

A magyar a németet kivéve, minden hazai nyelvet felülmul a fordított művek számával úgy, hogy a ki ezt megtanulja majd minden jelesebb irodalmi műhöz hozzáférhet.

A magyarnyelven megjelent eredeti munkák közül is nem egy versenyezhet a világirodalom legkitűnőbb termékeivel. Egyszóval a magyarnyelv megérdemli a megtanulást. A ki megtanulja magának használ vele, önművelési kötelességét teljesíti.

Ugy de nem mindenkinek jut eszébe, hogy önművelési kötelességének eleget tegyen.

Ily esetben a társasági rend azt hozza magával, hogy a feledékeny környezet, a szorosabban hozzátartozók figyelmeztessék arra a mi nem elfelejteni való. Minden nemzetnek első kötelessége, hogy maga művelje magát. A magyarnak nem lehet feladata, hogy amugy is drága idejét egyik vagy másik nemzetiség tagjainak művelésére fordítsa. E kérdésnél a keresztyén vallás eszményi kötelességével megfér az önfentartás ösztönének parancs szava.

Azt hiszem, hogy önző szempontból biztosabb szolgálatot teszünk a magyar nemzetiség ügyének, ha minden erőnket arra összpontosítjuk, hogy a magyar területeket s a nemzetiségi vidékek egyes hozzánk önkényesen hajló magyaros jellegű pontjait emeljük fel a műveltség lehető magas fokára, mintsem a tőlünk természeti hajlam, félre vezetés, rövid látás miatt, vagy bármilyen más okból idegenkedőket magyarokká törekedjünk tenni az által, hogy ismereteiket bővíteni s habár a magyarnyelv megtanulása által is gyarapítani igyekeznénk.

Mert kétségtelen, hogy valamint a magyarnyelv beszélése senkinek érzelmeit meg nem változtatja, úgy a műveltség is mint olyan senkit magyarrá nem tesz. Nem messze kellene fáradsunk példákért, hogy bebizonyítsuk, hogy a tudomány s kipallérozott tehetség éppen azon nemzetiség s intézmények ellen használta fel erejét, a mely nemzet s intézmények ápoló karjai között felnőtt. Ezen nem is kell nagyon megütköznünk. Hiszen jeles paedagogusok jegyezték meg azt e szomorú tapasztalást, hogy a hála a kebel legritkább termékei közé tartozik. Innen van az, hogy a felnőtt ember rendszeren saját érdemének tartja, a mit jót magában talál s azt hiszi, hogy azt csakis magának köszönheti, mert maga fejtette ki magában. Másfelől a mitől mint rostól szeretne megszabadulni, azt a rossz nevelőknek tulajdonítja.

A mit az egyszerű viszonyok kicsinyben felmutatnak azt találjuk meg nagyban a nemzetek életében. Azért a történelem a lélek törvényei s a mindennapi tapasztalás előtt kellene behunni szemünket, hogy azon hitben élhessünk, hogy a belénk olvadni nem akaró idegen ajkuak haládatos magyarokká fognak válni, midőn tapasztalják, hogy az ő művelésükre magunk meg rövidítésével áldozatot hozunk.

Megakadályozni egy nemzetiséget a műveltség áldásainak megszerzésében keresztyénietlen dolog lenne, de önmaga elhanyagolásával mozdítani elő e tekintetben bárkinek érdekeit, több volna, mint a mit a Biblia kíván.

Eszményim láncolata arra vezet, hogy én a magyarnyelv megtanulását a magyarosodással, s annak ta-

nitását a magyarosítással teljességgel nem tartom egynek s mind a mellett is, hogy elismerem, hogy a magyarbeszéd a magyarnemzetiség fogalmának egy jelvénye, a magyarnyelv tudását csak úgy tekintem, mint a tudás egy részét, a mit magoknak megszerezniök az érdekelteknek elhivatása, feladata, kötelessége. Sőt mondhatnám, hogy önző szempontból egészen rájuk is lehetne hagyni.

Azonban ezzel nem mondom, hogy a magyar nemzetiség körvonalain belül levőknek nem kellene terjeszteniök a magyar nyelvet. Sőt meggyőződésem, hogy ezt tennünk kell.

Ha látnám, hogy valaki elmulasztaná a mindennapi táplálékát bévenni s ennek megszüntetése tölem függen; keresztyéni kötelességemnek tartanám figyelmeztetni őt a rossz következményekre. A magyarnyelv tudását olyan szükségesnek tartom, a magyar haza minden polgárára nézve, mint a mindennapi kenyeret. Ime az ok, melyért annak terjesztése minden tisztességes útat módot el kell követnünk, de ismétlem, hogy nem kiválóan magyar szempontból, hanem a magyar haza, a magyar állam Magyarország érdekében.

A magyar birodalomban a historiai mult alapján a viszonylagos többségnél, sőt mondhatni az általános többségnél fogva az alkotmányosan meghozott törvények szerint az állam nyelve a magyar. Ezen nyilatkozik a honpolgárok akarata a törvényhozás termeiben, ezen a korona elhatározása a törvények szentesítésénél.

Ezen kell folyni a kormányzásnak, ha a soknyelvűség által a kormány gépezetének kerekéi közé akadályokat nem akarnak gördíteni, melyek miatt az előhaladás leketetlenné válnék.

Ezért mondta az ország egyik mély belátású leg-hazafiasabb állampia: „Magyarországon az állam csak magyar lehet, a polyglott status utáni aspiratiók politikai otrombaságok, melyekkel rövid proessust kell csinálni.”

De hiszen mint hazafiak ugyanezt érezzük mindnyájan. E nyilatkozatnak viszhangra kell találni minden önzetelen állampolgár szívében. Mentől többen tudják az állam nyelvét, annál könnyebben foly a közigazgatás, annál nagyobb lesz a száma azoknak, a kik a kormány eljárását ellenőrizhetik s a mennyiben szükség van rájuk a közügyek intézésére befolyhatnak.

Azonban az állam élete nemcsak államhatalmat összevágó, könnyű működésében, hanem a tudomány, művészet s közigazgatás, szerencsés fejlődésében is nyilvánul. Alig lehetne számokban kifejezni, hogy mennyi idő, erő, munkanyerés van abban, ha az ipar, mezei gazdaság, kereskedés, szóval a közforgalom terein, a munkaadók, vállalkozók, vevők, eladók egy közösen tudott nyelven egymással érintkezni tudnak. Milyen könnyebbség a legegyszerűbb falusi földmivesre nézve, ha a hatósági közegekkel peres vagy bármilyen ügyében órága tolmács nélkül meg tudja magát értetni.

A mi produktum vagy erő a honpolgárok tisztességes munkája által mint eredmény megterem, kifejlődik, az államnak közjólétét mozditja elé. Ime a működési s politikai szempont mellett a nemzetgazdasági haszon, mely óhajandóvá teszi, hogy a magyarnyelvet tanulja meg lehetőleg minden lakosa e közös hazának.

Ezen okból s nem nemzetiségi szempontból kell azt terjeszteni minden jó hazafinak nemzetiségi különbség nélkül. Ezért szükséges a magyarnyelv terjesztésén munkálni államnak s társadalomnak egyaránt. A közös

jólét előmozdítása a célja a felnőttek magyar beszédre való oktatásának is. Lássuk mit tehet e tekintetben az állam. A hajdani Romában tekintet nélkül ráhajtottak mindenkit az állam nyelvének megtanulására s nem is adtak polgári jogot annak, a ki nem tudott latinul. Nálunk senkit sem zár el a képviselő választás jogától az, hogy nem bírja az állam nyelvét. A magán életben s az önkormányzat terén használhatja mindenki azt a nyelvet, a melyiket akarja. A független önálló felnőtteket nem zaklatja senki az állam nyelvének megtanulására. Ámde ezen engedékenység nem mehet a végletekig a közérdek feláldozása nélkül.

A kik az állam szolgálatába lépnek vagy a tanári, tanítói pályát választották maguknak, kötelesek az elfoglalt állás előnyeik fejében annak következményeit is elfogadni. A kormány csak kötelességeit teljesíti, midőn minden törvényes eszközt felhasznál, hogy az alkalmazott s alkalmazandó hivatalnokok a postánál, vasutnál, pénzügyi hivataloknál, szóval az állami élet minden ügykörében az állam nyelvét mentől jobban elsajátítsák. Ugyanilyen szempont alá jönnek a tanárok, tanítók, kik arra vállalkoztak, hogy az ifjúságot az ők szükségükhöz mért ismeretekre megtanítsák. Ime a felnőtteknek két osztálya, a hol az államnak tere nyílik a hivatalos nyelv terjesztésére.

A harmadik csoportja a felnőtteknek, a hol az állam tehetne valamit a felnőttek érdekében, a katonaság.

A honvédségnél minden legény megtanulhatna magyarul, s lehetne talán útját módját találni, hogy a magyar ezredek legénysége is tartsa kötelességének megtanulni az állam nyelvét.

Az említett három osztályon kívül eső felnőttekre csakis felvilágosítás útján buzdítással esetleg jutalmazással folyhat be az állam a végre, hogy az állam nyelvét maguk javára tanulják meg.

A tanítókra, mint bennünket leginkább érdeklő osztályra hátrább még visszatérek.

Mig a felnőttekre nézve csak a jelzett megszorítással lehet kötelezővé tenni az állam nyelvének megtanulását, minden kétely nélkül belehet azt vinni a tanító kötelesek tantárgyai közé, a miért azt az 1879. XVIII. t. cz. már meg is tette. Az ellenvetés melyet az ellen felszoktak hozni, hogy t. i. hátráltatná a gyermekeket a tanulásban semmi értékkel nem bír. Anyi ismeretet a mennyire a népek szüksége van, szerezhethet a gyermek a magyarnyelv megtanulása mellett is. A gyermek különben is nagyon könnyen tanulja a nyelvet. A jobb modu szülők gyermekei, kik anyanyelvök mellett rendszeren más nyelvet is tanulnak, nem hogy hátrább maradnának, sőt ügyesebbekké válnak. Aztán alig mutatnának fel a népiskola tantárgyai között egyetlen egyet, melynek gyakorlati haszna a magyar államban vetélykedhetnék a magyar nyelv megtanulásával. A népiskolai tantárgyak megválasztására nézve irányadó azon elv tehát, hogy a tanítás legyen gyakorlati, teljes mértékben érvényesül a magyar nyelv tanítása által.

E tekintetben az állam az 1879. XVIII. trveben megtette a mihez joga volt s a mit tennie kötelesség szerint kellett nem a magyarok, hanem általában a honpolgárok közös érdekében.

E szerint az 1883 évi tanfolyam kezdetével a magyar nyelv az összes bárminemű nyilvános népiskolákban a köteles tantárgyak közé felvétetett.

Azonban e törvény nem érne semmit, ha gondoskodva nem lenne arról, hogy a tanítók tudják a magyarnyelvet. Erre nézve azt mondja a törvény, hogy 1882. június 30 után tanítói oklevelet senki sem nyerhet, a ki a magyar nyelvet beszédben és írásban annyira el nem sajátította, hogy azt a népiskolában taníthassa. A kik 1872 óta szolgálnak mint tanítók, kötelesek a jelen törvény hatályba léptétől számítva 4 év alatt a magyar nyelvet annyira elsajátítani, hogy azt a népiskolában tanítani képesek legyenek. Megvan tehát a szükséges és czélszerű törvény, mely a magyarbeszéd elsajátítását a felnőttek éppen azon osztályára nézve biztosítja, melynek arra hivatásánál fogva legközelebbi szüksége van. Csak végre kell hajtani a törvényt s a felnőttek jelentékeny osztálya fogja tudni a magyarnyelvet.

Azonban a kormány feladatát nem meríti ki az, hogy egy jó törvényt megalkottasson, s azt azután drámai szigorral végrehajtsa. A népiskolai törvények értelmében esetleg hivatalától is elmozdítható azon tanító, a ki az eléje szabott kötelességet kellően nem teljesíti.

A törvény ily szigorú végrehajtása ártatlant is sujthatja, mert megeshetik, hogy egy különben jóra való tanító, csak tehetsége kicsiny mértéke miatt, vagy a kedvező körülmények hiánya folytán nem sajátíthatta el a magyar nyelvet beszédben s írásban annyira a mennyire azt a törvény megkívánja.

Az ilyen tanítókra való tekintettel rendelte el a vall. és közoktatási miniszter 1879 évi nyarára s azóta évenként a póttanfolyamokat a magyarnyelv tanítására. Az intézkedés nemes volt, s kormányzói tappintatra vall.

Vannak a kik nem helyeslik a póttanfolyamokat. Az ellene felhozni szokott érvek a következők:

1. A tanítók nem tanulnak csak a pénzért, mennek a tanfolyamra.
 2. Nem folytatják tovább a tanulást sokan, ha éppen ragadt volna is rájuk valami a tanítás alkalmával.
 3. Az idegen ajkuak ezen összejöveleteket a magyar állameszme ellen használják fel.
 4. Elég kiadása van az országnak, kár erre vesztegetni a pénzt.
 5. Jobb lenne a magyarnyelvi póttanfolyamok helyett a magyar tanítóknak rendezni nyári tanfolyamat, hogy tanuljanak inkább a mi embereink.
- Azt hiszem, hogy ezen ellenvetéseket megczáfolni nem kerül nagy fáradságba.

(Folyt. köv.)

Fazakas József.

A népszerűségről.*)

Népszerűbb dologról nem szólott az írás ennél.

Daczára mégis mintha hallanám némely emberek ajkiról a felkiáltást: Hát etimologizálunk! Hát az iskola mesterség korlátait nem szabta-e elég szűkre a társadalom, hogy filozofiai fejtegetésekre merészkednek azok vetemedni!?

*) Felolvasott a Kolozs megyei tanító-testület bánfihunyadi körének 1884 decz. 8-án B.-Hunyadon tartott gyűlésén.

Az emberek e kárhoztatásánál még súlyosabban ütne engemet, ha Önök, tisztelt pályatársaim, imigy szólanának: Hát ilyformán haladnak-e azon a gyakorlati biztos úton, melynek irányításában — nem szerénytelen-ség, de álszemérem se — felolvasónak is parányi része volt?

Megvallom: csekély igényű felolvasásom tárgyát ily röviden — a népszerűségről — czimúl oda vetve látni némi okot adhat az előre kárhoztatásra; sietek azonban kijelenteni, hogy tárgyam etimologiai avagy filozofiai oldalával nem gyűl meg a bajunk, mert elhatározott czélom speciale a *tanító népszerűségről* mondani el egyet-mást

Tudvalevő dolog, hogy a népszerűség szó (bocsásanak meg egy kis etimológiát!) a mai világban nem jelent egyebet, minthogy népszerű való, vagy még népszerűbben: pá szol a nép szájaizéhez az a valami, melyről az universalis ítélet az, hogy népszerű.

Ha megengedték az etimológiát, kérek egy kis kontár filozofiaira is engedélyt. Népszerű acqual a tömeg összecsapzódott helyeslő ítélete.

Két engedély után már csak ráadásul is ide lopok két oratori diszbe öltöztetett meghatározást: A népszerűség — a világ e második, abstract „aranybányája“ árisztokrátikus vélekedéssel oly alant fekvő valami, melyhez leereszkedni a nyilvános szereplés megkívánja demokratikus an pedig oly pidentálhol a küzdelem babérai, a fáradság nyugalma, az erőerősítője feltalálhatók.

Tessék a többféle fogalom értelmezés közül kinek kinek a szerinte népszerűbbet választani, — én tárgyamra térek.

E világon minden eszme s produktum vadássza a népszerűséget. Nem állítom, hogy mindennemű nyilvános működésnek basisa, de vélem, hogy egyik rugója népszerűség! Sőt távolabb viszem a dolgot: a magános cselekedetekről is lehet így vélekedni s igen természetesen — a legzártabb családi élet sem kerülhetvén ki a nyilvánosság szemének vizsgálódását — ritka család, mely ne szeretne népszerű lenni hírében, vagy bármely egyéb tekintetekben.

A megczáfolhatlanság bizonyosságával mondom tehát, hogy a leghiresebb államférfitől — az utcaszegleti politikusig, a püspöki süvegtől a harangozóig, az egyetemi kadetrától ismét a harangozóig (miután néhol a nevelés-oktatás terhét ma is ez a „belső“ ember emeli) a világhírű tudóstól a kincésőig, a költőtől és szónoktól a versfaragó- és alkalmi „rigmus“ mondóig, a világkereskedőtől és gyárparostól a szatócs- és vándor esőernyő készítőig s végül, hogy az antithesis teljesebb legyen, a világ legkitűnőbb felolvasóját — tisztelettel alólírtig — kiket a távolság befoglal, minyájan rohanak az árral, imádják azt az aranyborjut s nem tagadható, hogy fel is találják a magok közönségöket.

Hát a tanító?

Csak előbb adtam e kérdésre feleletet, az igaz, hogy általánosságban, vagy mondjuk: szójátékban. Felolvasásom (nem ártok talán csekély magam, vagy felolvasásom népszerűségének, ha így mondom:) méltósága megköveteli, sőt a további sorok meghallgatása is csak úgy lehetséges, hogy részletesebben feleljek, nem feledkezve meg a „miért“-ekről.

Hát a néptanító?

Felelet: A tanító sem kivétel. S ha a kerek világ minden munkása kivétel lenne is, sőt a népszerűség, mint fogalom ismeretlen volna is, a néptanítói intézmény megteremténé.

A tanító tehát éppen úgy támaszkodik a népszerűségre, mint bárki más. Keresi azt s megtalálja az iskolában, a társaságos életben.

A tanító bárha bir az elhivatásához multhatatlanul szükséges testi, értelmi, erkölcsi s társadalmi kellemekkel, bárha komoly, határozott akarrattal, czállal, sőt önfeláldozó lelkesedéssel végzi teendőit, abban a kis társadalomban, melynek ő a központja, feje, igazgatója, még sem fog népszerű lenni oly formán, a mint szándékolja, mert e szóban népszerű, a gyermekek összesítik függetlenül; saját lelkökben a tanítóról alkotott ítéleteket s ezt mesterkedéssel, pedans magaviselettel, szigorúsággal kivívni, hogy úgy szóljak: megrendelni képtelen dolog.

Nem tartozom azok közé, sőt elítélem, mint erőszakosokat, kik okvetlen újakat gondolni, újakat tenni akarnak s bárhogy csak másképpen szóljanak, mint ő előtte gondoltak, tettek, szóltak s miután a paedagogiai irodalomban még sokáig körforgása lesz az eszméknek, helyén valónak találnám tehát, a mit a szakirodalom a tanítói kellékekre elmond, már a repetitio est mater studiorum elvénél fogva is, bár általánosságban összefoglalni, de hecses idejőknek elrablója nem akarok lenni, így csak a lényegesebbekre terjesztem ki figyelmet, mint a mik inkább építik a tanító népszerűségét az iskolában.

A gyermek tanulási idejében ébren létének felét tölti az iskolában. (Számításomban nem szorítkoztam csak a szorosán vett tanításórákra). Tehát félig elvonva a szülői felügyelet, gondoskodás nevelés alul s az iskola s ennek képviselője, monarchája, a tanító hatalmába esik. A nevelés nem elégszik meg a fél munkával. Követeli, hogy az apa, anya erre az időre is helyettesítve legyen. Ez a helyettesítő a tanító. Ez már sokszor volt elmondva, sokak előtt tán avult dolognak is tűnik föl. Én azért mégis ismétlem, hogy az iskolában a gyermekeknek atya kell: ez legyen a tanító. De nemcsak elhatározásban, nemcsak nevelői hogy úgy mondjam stratégiában, nemcsak írásban, vagy nevelői naplóban, hanem a szívben, az érzésben, mit a vita meg nem adhat, mit az írás meg nem tanít, csak a lelkesedés s a rokonsági érzet fölébresztése, istápolása a mi lelkeinkben. Ez szeretett kartársaim az egyik fő motívum a gyermeki ragaszkodás megnyerésére s így népszerűségünk munkálására. Nézzünk egy példát

Egy gyermek vagy ideges volta, vagy egyéb külső ráhatás következtében elszédül, rosszul lesz. A tanító tudja kötelességét, meg is hagyja rögtön szomszédársainak, hogy padjából vezessék ki, egy harmadik a szenvedő fejét vízzel locsogassa stb. Aztán — ad rem. A tanító itt csak tudásból cselekedett, mert hiszen a rend úgy kívánja, hanem nem érzésből. Tán az apa a szomszédba fut, hogy a mi saját kötelessége másokkal végeztesse. Milyen jó hatást szül vala a tanító bátorítása, gondos ápolása úgy a betegnél, mint felriadt társainál. De hát a rend? kérdi a pedans — vagy talán egyért az előre szépen kiszabott terv megváltozzék s megakadjon a tanítás mikor úgy is meggyógyul az! ? kérdésre kérdéssel felelek: Mit szólna hozzá tisztelt

Rendes uram, ha tüzvészre hívó embertársamnak imigy válaszolnék: én most embereket okosító dolgokról olvasok fel, egy ember dolgáért szépen kiszabott (?) plánumom meg nem akaszthatóm, hiszen úgy is kiáltszik az! . . .

Hány példa áll rendelkezésemre, de nem folytatom inkább bizonyosságul az Önök tapasztalatát hívom fel annak igazolására, hogy a tanító népszerűségét legnagyobb mértékben biztosítja, ha a tanító és tanítvány közötti viszony *rokonsági érzeten* (miként apa és gyermek) alapul.

Nem csak szíves figyelmöket kérem, de sulyt fektetek arra is, hogy ha a tanító a gyermeki közszereket birni akarja minden körülmények közt következetes igazságossággal járjon el. Az igazság mikor érdekeinket érinti sajnosan esik, de az igazságtalanság fáj és gyötör. Ki az a könyelmű, ki hiszi, hogy a gyermeki ész az igazságtalanságot nem látja? Hiszen mikor jónak gondoltuk eljárásunkat hány-szor ítelt meg bennünket a figyelemre sem méltatott kicsiny sereg?

Inconsequensnek lenni emberi dolog. Emberek vagyunk, tévedhetünk. Ugyde ennek csak elismerésével nem szabad megelégedni, tovább kell mennünk, hogy ilyszerű következtelenségek, tévedések minél ritkábban essenek meg rajtunk. Sok tévedésnek elejét vehetni e tekintetben, ha a büntetést nem mindjárt a hiba észlelése, vagy megtudása alkalmával alkalmazzuk, hanem később a fellobbanás lehülése után, a nyugalom perceiben. Nyugodt ész jól bírál, biztosan jár, ritkán botlik s botlása igazán emberi gyarlóság; de hirtelen harag már magában véve hiba, hát az eruptioja hogy ne lenne vétek!

Az elmondottakhoz még csak ezt csatolom, hogy az iskolai népszerűséget előre segíti a tanítónak higgyadt, nyugodt, méltóságos magatartása, azonban mentesítve a szenvedéstől.

Ismertem tanítót, ki a gyermekek iranti szeretet, ragaszkodás következtében részt vett azok játékaiban: labdázott, cziczézett, havazódott velők, nyugodtan türte, hogy labdával, vagy hógolyóval hátba ütötték stb. Nem nagy hiba, mert hiszen az atya is játszik gyermekével, de nem méltóságos. A gyermekek játékát ignorálni, számba sem venni, abból kiindulva, hogy a tanító nem gyermek, indokolatlan büszkeség: azonban azt megnézni, ez által a játékot szilajsággá fajulni nem engedni, ott az egyesek igazságtalanságát felfedni s megfeddeni, őket újabb ismeretlen játékokra megtanítani: nem sérti a tanítónak sem a tekintélyét, sem a tudományában, méltóságában csorbát nem csinál.

(Folytatása köv.)

Czuczsa János.

A mesék.

Rég letűnt gyermek éveim feledhetetlen órái újulnak fel emlékezetemben, midőn e tárggyal foglalkozom. Valami megmagyarázhatatlan érzés ragadta meg lelkemet, s az a boldog tündérvilág, midőn egy lepke volt vágyaimnak célja, egy kis virág örömeim szerzője, — ismét felújul előttem, ragyogó képével. Hogy el is tűnt ez a boldog idő! ? Ma már csak emléke áll lelkemben, — de ez az emlék

olyan szentül, hiven mintha mind az a sok ártatlan öröm, gyermek pajzánság, a mi akkor életem főrugója volt, csak a tegnaptól temetettek volna el. Oh! ha még egyszer úgy tudnék örülni, úgy tudnék szeretni! . . .

Igy sohajtottunk fel, midőn már a gyermekkorral az ifjúkor rózsás napjait is magunk után hagytuk! És vajjon jogtalanul? A viláért sem. A fésző tavasz üde mosolyával az év legszebb szaka. Soha sem oly zajos az erdő, soha sem oly illatos a lég mint akkor! És az emberélet tavasza — ez a zajos tavasz — nem éppen ilyen-é? Mikor zajosabb az élet s mégis: mikor szelidebb kedvesebb? . . .

Ez az időszak, bár hamar elmulék, nyomát örökké rajtunk hagyja. Lelkünk olyan lesz mint a milyenné e kor formálja: ha nemesen fényesítették, örökké finomnak marad. Szívünk olyan leund, mint a milyenné akkor gyurják, midőn még minden alakot könnyen felvesz s minden nyom melyet e korban rágyakorolnak, meglátszik rajta mind végig.

A test úgy mozog a férfikorban, a mint a gyermek korban edzett izmos rugókkal látják el s a száj azon hangból beszél, a milyen hangokra ez időszakban gyakorolják. Vagy röviden: a milyen művelést adsz a növénynek tavasszal, olyan gyümölcsöt ad az ősszel; a mint neveled a gyermeket olyan lesz a férfi.

Ha ez állítást elfogadjuk, mint törvényt a családi nevelést-, az egész családot, mely e célra az első műhely, minden kis részleteiben ismernünk kell; az abban felmerülő paedagogiai eseteket, a legparányibb részletekig tárgyalni kötelességünk s nem szabad hogy e kis műhelynek fortélyait titokban tartsuk mások előtt; mert ez bűn, megbocsáthatlan bűn lenne . . .

Én ez alkalommal a mesékről szólok, mint a családi nevelés egyik nevezetes tényezőjéről — ha ugyan e becses lap hasábjain e célra egy kis tért nyerek? . . .*)

Valahol — ha jól emlékszem e becses lap hasábjain — olvastam (már régen) egy cikket, melynek írója száműzni szeretné a meséket a családi nevelés köréből s a helyett erkölcsi, vallás-erkölcsi-, vagy nem tudom miféle történetkéket ajánl — nem is gondolva arra, hogy ezzel a nevelésnek egy alapkövét dobja ki, egyik főtényezőjét mellőzi. Nem hiszem, hogy író e tárgyról komolyan gondolkozott volna; mert különben nem zavarná fel az élet költészetét ily vastag realizmussal; az életnek egyetlen korszakát, mely üde mint egy fellegettelen tavaszi regg, nem sötétítte volna be ily gondatlanul. Vagy azt hiszi, hogy ez emberi élet természetesen fokozatában olyan könnyűugrásokat tenni? Annak is meg van tavasz-kora, midőn mosolygó napfényre van szüksége, hogy a csirában lévő erők felébredjenek. A szív olyan mint egy virágos kert, tele nemes növények alvó magvaival; meleg kell annak, hogy csirába zökjenek, fény, hogy fejlődjenek, jókony eső, hogy gyümölcsöt hozzanak. Azok az érzelmek, tehetségek, melyeket e képpel akarok szemléltetni, mind megkövetelik külön művelésmódjukat. A vallás-erkölcsi történetek, elbeszélések, bármily nemesek, egyszerűek legyenek azok, általános erővel nem bírnak, hogy minden lelki tehetségnek kellő tápot nyújtsanak. Az Isten — és ember — szeretet örök igazságait beszívjuk azokból; de a nagy Alkotó abba a parányi emberi szívbe, abba a láthatatlan hatalomba, melyet léleknek nevezünk, még ezer más

tehetséget oltott, melyek szintűgy táplálékot keresnek s melyeknek ok nélkül találjuk fel az oly eledeleket melyek fejlődésükre nem hatnak. A lélek olyan mint a madár, övé az egész mindenség; szabad, független; szárnyal a merre kedve tartja. Bebarangol oly világokat, melyeket nem is mer, melyeket testi szemével nem lát: alkot tarka képzeteket, álmodoz s édes ábrándok rózságyán pihen. Neki mind ez szabad. Senkinek sem jutott még eszébe, hogy útját állja a léleknek, — de az, korunk száz meg száz tudóst, psychologust foglalkoztatott, hogy e csodás barangolásában a léleknek irányt adjon. Ez az, a mivel valódi tárgyat bevezetni akarom. Arra a kérdésre fogok előbb feleletet adni, hogy a képzelőtehetség érdemes-e a nevelésre, mi annak a haszna az életben s ha valóban haszna van: mi módon folyhatunk be e lelki tehetség képzésére?

Az első részre egyszerűen felelhetnék, ha Dante, Milton, Klopstock hatalmas alkotásaira hivatkoznék, mely alkotások mind egy-egy túlfeszített képzelődés terményei mondhatjuk: viziói. Hát a festészet örök nevű művészei egy Rafael, egy Rubens, Munkácsy s.t.º. nem mind a képzelet világában barangoltak, midőn esetjeikkel a vászonnra halhatatlan műveiket festették? . . .

De én a feleletet nem ez úton akarom megadni.

Keressünk, a fenn érintett kérdésre feleletet saját magunkban. Ki nem teremtett már maga számára boldog jövőt? S hogy azt elérje: munkának dőlt, napot éjet egy-egyé töltött s egyszer csak a rózsás álom, melyet ifjúképzelmé boldog óráiban alkotott, el van érve. Ki nem alkotott már magának ideált, eszményt? Üzte mint gyermek a lepkét s addig üzte míg végre keblére dőlhetett . . . A ki a jövővel foglalkozik annak mindannyiszor a képzelődés csodás világába kell merülnie.

Csendes estén, míg csillag hull, esti szellő susog, a kert fái alatt a másnap teendőit rendezgetjük agyunkban. Előttünk — lelkünk előtt — elsorakoznak a teendők egész légiói. Boldog ember ki képzelme mesés világában úgy rendezzi ügyeit, hogy azt a valóban teljesülni látja.

Nagyon természetes, hogy a lélek e működése az életben nem nevezetik képzelemnek. A ki a holnap tendőjével foglalkozik, rendszeren így fejezi ki magát: gondolkozom a holnapról. De miként gondolkodik?

A mezei munkás szép időt, rózsás munkakedvet alkot lelkében; a hivatalnok csöndes, nyugalmas órákat, melyek alkalmat nyújtanak a higgadt itéletre; az író ma leteszi tollát, mert reményli, hogy holnap az ihlet hatalmas erővel ruhazza fel s alkotása maradandóbb lesz . . . És így megy ez tovább. A ki a holnap képét, lelkében nem körvonalozza ma azt, nem tartjuk „előrelátó“ embernek. És ez az előrelátás nem-e a lélek képzelő ereje? . . . Így véve fel a dolgot, csak a hülyék, idioták — egy szóval a lelki bénák — nem használják a lélek e működését. Ők a jelenből nem tudnak kibontakozni; lelkök oda van kötve a mához, melytől elválasztani nem tudják. De mi, a kiket a Gondviselés ép lélekkel áldott meg, elképzeljük nem csak a holnapot, de egész jövőnket, számtalan teendővel együtt. Természetesen, a siker koronáját is oda képzeljük küzdéseink bérében. Szükséges tehát, hogy a lélek képzelő erejét fejlesszük, annak helyes irányt adjunk.

Most értünk azon második kérdéshez, hogy a léleknek e tehetségét, mi módon fejleszthetjük helyes irányban?

*) Bármikor!

Ennek is, mint minden más nevelési eljárásnak, mód-szere van. Az első tápot, a lélek ezen tehetségének is, a családi nevelés szolgáltatja. Ebben a kis műhelyben kovácsolják jövőnket, s attól függ boldogságunk, hogy mily anyagot használnak e célra? . . .

A gyermeki lélek első működése anynyira elvont, hogy életigazságokat szűrni abba olyan munka lenne, mint a testi szervezet fenntartására mérget használni. E korban még csak anynyiban érdekel bennünket a való, a mennyiben érezzük hogy vagyunk. Észünk, iszunk, mozgunk, a külbehatásokra csak annyiban figyelünk, amennyiben azok testi szervezetünkre kellemes vagy kellemetlen hatást gyakorolnak. Lelkünk pedig tévelyeg ide-oda, mintha keresne valamit. Foglalkozást keres. Itt meg kapunk egy csutkát: elnevezzük „Jámbor“-nak s oda képzeljük rá a Jámbor ökör egész alkatát. Ott vannak a nagy szarvak, a bojtos farkok, a négy otromba láb s.t.b. Keresünk ahhoz egy társat, éppen olyan szervezettel; ez a „Pajkos“ s aztán, van egy pár olyan jószágunk, melyet alig vagyunk képesek megőrizni, hogy a tilosba ne menjenek. Egy eldobott gyufás skatulya lesz a szekér. Megkenjük a tengelyeket — a melyek nincsenek — és hajszoráljuk a két jószágot egész nap: be az istállóba (az asztal alá), ki a mezőre (a tornácra) s behordjuk velök az egész évi termést. Szegény édes anyánk, alig képes összeszedni apróságait; mind bepakoltuk az asztalba, boglyába, még be is fedtük — egy selyem kendővel . . .

Ime, hogy keres foglalkozást lelkünk. A képzelő erő — ez a hatalmas lelki tehetség — nyilvánulni kezd.

Ne hagyjuk magára e tehetséget; mert ha fékezhetetlen lesz: nekünk, nevelőknek, tanítóknak gyűl meg legjobban a bajunk, a szülők pedig soha sem fogják többé határok közé szoríthatni.

Keressünk e tehetségnek, minden adandó alkalommal, táplálékot, mely kellő módon kielégíti s fejlődésére jótékonyan hat . . .

A léleknek is van étrendje; óvniunk kell minden oly táplálékból, mely egészséges fejlődésére kártékonyan hat; mert ha ez megbetegszik, nincs orvosi tudomány, mely természetes működését ismét helyre állítsa.

Midőn a gyermek, a fenn leirt módon, foglalkozik, minden valamennyire képzett szülő, nevelő tudja, kell hogy tudja, miszerint a lélek ilyenkor feszült működésben van. Kiténik az legjobban akkor, midőn a gyermeki lélek kifáradva a játékszereket összerombolja, eldobja s arcán az izgatottság jeleivel türelmetlenül kezd.

Ilyenkor a valódi paedagogus azonnal tudja mi a teendője. A kifáradt lelki erőt most szórakoztatni kell.

De ugyan megírná az ember, ha ilyenkor vallás-erkölcsi elbeszélésekkel akarná megtölteni a kifáradt lelki erőt. Könnyű táplálék kell annak, mely felüldíti. A léleknek, mely eddig saját maga kereste a foglalkozást, most már nekünk kell azt számára szolgáltatnunk, hogy azzal csodás, mesés világba ragadtassék a nélkül, hogy e működés kim eritene.

(Folytatása köv.)

Boér Miklós.

A tanító nevelés és tanítás különböző módjai.

A londoni nemzetközi nevelésügyi confereuczián a többek között még egy pár olyan fontos kérdés vitatott meg

a melyeket nem lesz fölösleges megismerni*). Igy pl. az angol is continensi tanító, a tanítók helyzete és kötelességei közötti különbséget tárgyaló tétel. Erről Cromwell tartott felolvasást melynek főbb részeit a következőkben adjuk:

Mindenki elfogadja és vallja azt az elvet, hogy az elemi tanításnak is saját keretén belül jó irányúnak és tökéletesnek kell lenni. Az elemi nevelés fő célja az kellene hogy legyen, hogy minden velünk született tehetséget és erőt felébresszen, kifejtsen és megerősítsen.

Nem elég azt mondani, hogy a tanító megfelelő kötelességének ha a tudatlan gyermeket ellátta hasznos ismeretekkel és megtanított neki némely szükséges mesterséget. A tanítónak ennél magasabb rendű kötelessége van. Egyedül a tanító privilegiuma és egyszersmind kötelessége is hogy a legnagyobb tisztelettel és gyöngédséggel művelje a gondjára bízottak erkölcsi és szellemi természetét; hogy bátorítsa és biztosítsa mind arra a mi nemes, tiszta, helyes, igaz és jó, ellenben tartsa vissza és fedje meg mind azért a mi nemtelen, rút, hamis és megvetés tárgya az itélmi tudó emberek előtt. Ez lesz egyik fő része az Isten és emberekkel szemben követendő kötelességek tanításának.

E mellett aztán tanulmányozza gondosan a gyermekek tehetségét és erejét, s a tanítást azokhoz mérje. A gyermek először az érzékeivel tud felfogni csupán s csak azután lehet képzelődéséhez fordulni. Sokkal lényegesebb dolog, hogy az ember a gyermeknek jellemet formáljon, logikai gondolkodásra megtanítsa, minthogy ismeretekkel halmozza el, bármily fontosak is lennének azok.

Ezeket a vezér elveket sehol jobban szem előtt nem tartották mint, Porosz, és Szászországban, Schweizban, s a francia és belgiumi keresztény testvérek iskoláiban. Hadd hozzak fel egy példát saját tapasztalatom köréből, mely a tanító nevelésre fordított nagy gondot élénken illusztrálja. A példát egy drezdai képezdőről veszem.

Itt a tanulókat tízennégy éves korukban veszik fel az intézetbe s ott tartják hat évig. Minden év végén vizsgát tétetnek. Ha a tanuló nem állná ki a vizsgát jó sikerrel egy évre visszavethető a mi mind a tanulóra mind a szülőre nézve szigorú büntetés. A tanrend nagyon pontosan van megállapítva s főleg nagy gond van arra, hogy a tárgyak ne legyenek felhalmozva, hogy a tanuló mindent jól és alaposan tanulhasson meg, hogy aztán ne felejtse el éppen oly hamar mint a mily hamar megtanulta.

Az egész hat évi cursus alatt nagy gond van fordítva a zenére (huros és fuvó), a latinra, számtanra, természet-tudományra s a németnyelv és irodalomra. A tanítás tudományáról és mesterségéről is adnak rendszeres oktatást, s minthogy az osztályok nem népesek a tanulók száma sohasem mehetvén felül a 25-ön, a tanító és tanuló között nagyon sok személyes érintkezésre van alkalom, minek haszna és élvezete mindkettőre nézve nagy. A hat évi cursus alatt szép lassan nagyon könnyen áthaladnak minden tárgyon s ez lette fontos kivált oly ifjakra nézt, a kik, mint sok ezek közül is, nem igen szokott hozzá a minden napi szigorú tanuláshoz.

A mikor a szász tanító növendékek képezdejéről az angolokéra vetjük figyelmünket, azonnal szembe ötlük, hogy mennyivel több a hátrányuk ezeknek. Csoda, hogy a jelen körülmények között még annyi is megszerzi a kellő ismeretet és tanítási módszert.

Igaz, hogy a mig tanuló-tanítók, addig nagyon sok hasznos ismeretet sajátitanak el mestereiktől, de az is igaz,

*) Néhányat már ismertettünk lapunk múlt év folyamában. Szerk.

hogy ezek a mesterek hol nem tudnak, hol nem is akarnak nagy figyelemmel lenni a tanuló tanítókra. Innen van aztán, hogy a tanítónevelők két éves cursusra, mint a mit ama gazdag ország kormánya az elemi tanító nevelésre fordít, oly egyenlőtlen műveltségű tanulók jelentkeznek. Abban az intézetben a melynek én (Cromwell) vagyok az igazgatója, azt gyakoroltuk, hogy a legjobbakkal kiválasztottunk egy nebányat egy harmadik évi cursusra is, de az 1862-iki törvény ettől megvonta a segélyt. Ennek következtében az a kényszer állapot állott be, hogy a tanulókra többet rójunk ki, mint a mennyit megbírhattak volna. Ez lőn az oka aztán ama szigorú bírálatnak a melyet a többek között Spencer Herbert ur is adott, a midőn azt mondá „az a szigorú vizsgálat, a melyet a rövid időhez mérten a tanulókra alkalmaznak, hanem is kegyetlenség, de bizonyos sajnós tudatlanság kifolyása.“ (Spencer a nevelésről 161 l. angol szöveg) Spencer természetesen nem vette figyelembe, hogy ennek nem az intézetek, hanem az a törvény az oka, a mely oly rövid időt szabott a tanulásra.

Még egy más körülményt kell megemlítenünk, mely szerint az angol elemi tanító szintén hátrányban van a continens mellett. Az angol tanító diplomája éveken át módosítható a vizsgáló biztosok által, kik néha nem éppen nagyon alkalmasok ily munkára. Ilyen formán egy tapasztalatlan és indulatos vizsgáló egy elszórt megjegyzéssel tönkre teheti a lelkiismeretes tanító számos évi buzgó fáradságát és munkáját. Azt a bizonyítványt, a melyet a tanító egyszer megkap, nem lenne szabad hogy javíthassa senki kivéve, tán valamely arra hivatott nevelési bizottságot.

Másik hátránya az angol tanítónak az, hogy agg koráról nincs gondoskodva. Míg a continens tanító bizonyos szolgálat után az államra támaszkodhatik bizonyos segélyért addig az angolnak mindig meg van az a féleme, hogy vagy koldusbotra jut, vagy pedig segélyért kell hogy forduljon valamely jótékony társulathoz.

Ha oly szegény országok mint Sweiz, Szászország, s mások hajlandók a tanítókat a lehető jó nyugdíjban részesíteni, bizonyos nem nagy becsületére válik a gazdag Angliának, hogy az övéinek, kik életüket népe javára feláldozták, oly keveset nyújt munka tehetetlen állapotukban.

A mint a fennebbiekből kivehető az angol rendszernek nagy küzdelme van a tulterheléssel, nemcsak az elemi iskolákban, hanem a felsőbb intézetekben is. A conferenzia feladatául ismerte e fontos kérdésre a lehetőleg kimerítő feleletet adni. Lássunk némelyeket ezekből. Reatchlous egyik londoni tanító nevelő intézet igazgatója azt mondja, hogy a tenintézetben főleg oly tárgyak tanítandók, a miknek a tanuló később az életben is hasznát veszi. A természettudományok ágai közül egyiket vagy a mását tudja de az nem lehet a cél, hogy az elemi iskola ily tudományokat tanítson. Ennek őszhangban kell lenni más tárgyakal. A tanító legyen ismeretes a tudomány elemi fogalmaival annyira, hogy ha szükséges azzak is taníthassa. Egyszerre csak egy ága vehető. fel úgy hogy ha a természettudományt így osztályozzuk 1. számítan, 2. mechanika, 3. acoustica, hőtan 4. magnetismus. electricuh, 5. chemia 6. földművelés, 7. növénytan. 8. physiologia, 9. egészségtan, akkor az első évben elég pld. a chemia, minthogy ennek meg kell előzni a növénytant, physiologiát és az egészségtant. Az ily tudományok tanításának az a haszna, hogy a tanuló megtanulja a pontos megfigyelést, és okoskodást, de ám a szemléltetés egyenlő pontos, részletes és nyugodt.

Igen érdekes volt ezután a Calder Fanny k. a felolvasása, melynek tárgya: a konyhátszat módszerének tanítása az iskolában. Sokat jajgatnak, mondja fel-

olvasó, a tulterhelés ellen, pedig ennek a mint mondotta helyesen mondja, nem a tulterhelés, hanem a hiányos táplálás az oka. A ki a népet ismeri, jól tudja, hogy a családot nem a szegénység gyötri óhséggel, hanem az hogy a házi asszony nem ismeri a főzés mesterségét, nem tudja hogy kell készíteni jó és egészséges ételeket. A helyett tehát hogy gyűjtsük a tőkét a szegényeknek, jobb lenne ha az iskolában tanítanók őket arra, hogy majd ha megű gondoskodják magáról. És itt nemcsak azt kell megtanítani hogy főzzön meg valamely ételt, hanem azt is, hogy milyen tulajdonsága van bizonyos ételnek s min kell azt használni, továbbá hogy miképpen válassza meg a legzöltszerűbb s leggazdaságosabb táplálékot, hogy kevés jövedelemből is jól kijöbessen.

Egy tanító naponta taníthat két órán vagyis tizenegy hét alatt. Néhol a cursus hat hónapra terjed úgy, hogy a tanító hetenként más helyre megy s így egy több iskolában is tanít. Az ily tanító fizetését aztán a meglátogatott iskolák közösen hordozzák. Fontos dolog, hogy egyszerre ha lehet tizenkettőnél több tanuló ne legyen jelen.

Husz lecke szokott kitűzetni a különböző ételek u. m. hus, vetemény, hal, leves, tálbafőttek, kenyér, betegeknek való ételek sajátágainak, használatának és elkészítésének megtanítására. A tanítás elméleti és gyakorlati. Egyik órán megmutatják, hogy lehet valamely ételt szépen és jól elkészíteni s ugyanakkor elmagyarázzák, annak természetét és hasznát miután megkérdezik, hogy mennyibe kerül, mennyi idő alatt készül el stb. A mi különös figyelmet érdemel ez eljárásnál kívül még, az az hogy minden ételnek leírják a receptjét mellé tévén hogy miben készül egy-egy hozzá való s mibe az egész. Ezt aztán kinyomatják s minden leányknak adnak belőle egy példányt. A leányok a következő órán ezt az ételt megfőzik a tanítónő felügyelete alatt. Három leány együtt dolgozik s mindent rendre végeznek el, nagy gondalal lévén a mosogatásra mint egyik szintén fontos körülményre is. És attól, hogy ennek a tárgynak felvételével a tulterhelés még nagyobb lenne félni éppen nem lehet, mert ez oly gyakorlati tárgy a mely bizonyos kellemes változás a sok emlézés után. S aztán ha figyelembe vesszük, hogy mily roppant üdvös az mind az egészséges, mind a beteges szegény családokra szükségességét bizony nem lehet eléggé hangsúlyoznunk.

Bs. Gy.

S Z E M L E.

A közegészségtan tanítása Magyarországi iskolákban.

Trefort Ágoston vallás és közoktatásügyi miniszter a közegészség emelésére szükséges ismeretek terjesztése érdekében közelebről kiváló fontosságú rendeleteket tesz közzé.

Tudvalevő dolog, hogy az egyetemeken e tárgy tanítására rendes tanszékeket szervezett. A jogakadémiákon legfőbb helyt szintén tartatnak közegészségtani előadások. A felekezeti főhatóságokhoz átiratot intézett, hogy a különböző felekezeti papnevelő intézetekben e tárgy tanításáról gondoskodjanak. A tanító-nevelő intézetekben e tárgy tanítására már eddig is kiváló súlyt helyeztek. Mindezek kiegészítésére a közegészségtannak a népiskoláktól az egyetemekig való rendszeres tanítása tárgyában közelebről rendeletet ad ki a vallás és közoktatásügyi miniszter, melyben behatóbban ismételtetnek az eddig kiadott felhívások és út-

sítások. Tervbe van véve, hogy az egyetemek mellett fenálló középtanodai tanárképző intézetekben az egészségügyi rendszeresen előadassék, hogy így a középiskolák e tárgyra szakképzett tanerőket nyerjenek. Hogy azonban addig is, míg a fennjelölt intézetek ily irányban képzett tanerőket bocsáthatnának ki, e tárgy tanítására alkalmas egyéneket nyerjenek már ez év nyarán rövid ideig tartó egészségügyi tanfolyamok nyitnak meg az egyetemeken, melyekre a lehetőleg minden törvényhatóságból egy-egy orvos fog meghívni. Ez orvosok lesznek a tartozkodási helyükön levő középiskolákban vagy szakiskolákban ideiglenesen a közegészségügyi tanárai. — Továbbá ugyancsak hivatva lesznek arra, hogy az újabb tanítóképzési oktatás előtti időből való néptanítók részére (a magyar nyelvű póttanfolyamok mintájára) s lehetőleg minden törvényhatósági székhelyen szervezendő póttanfolyamokon a közegészségügyi előadják, s így a néptanítókat is e tantárgynak a népiskolákban való tanítására képesítsék. —

Olaszország.

Az olasz közoktatásügyi miniszter a kamarának (képviselőháznak) közelebről egy törvényjavaslatot terjesztett be, mely a tanítók anyagi helyzetének biztosítását célozza. E javaslat főbb pontjai a következők: Ha valamely község tanítóját nem fizeti pontosan, e fizetés felhajtása hivatalos végrehajtás útján eszközözendő. A tanítói fizetést sem zálogolni, sem lefoglalni nem szabad. Minden tanítói állomás nyilvános pályázat útján tölthető be. A választás 10 évi érvényes. 5 évi sikeres működés után pályázhatni rendes tanítói állomásra. A kerületi tanfelügyelő hirdeti ki a pályázatot. A folyamodók közül ugyanó candidál három jelöltet kik közül a község tetszése szerint választhat. A tanítói fizetések havonként vagy félévenként előre kiutalandók. Az iskolai hatóságok kötelesek félévenként jelentést tenni a kerületi tanfelügyelőnek, a tanítói fizetések pontos kiadásáról. Ha a tanító fegyelmi vizsgálat alatt nem volt, sem meg nem dorgáltatott 15 évre, azután tovább 5—5 évre megerősítettik.

A tanítóképző intézeti tanárok 3 csoportból képesítetik magukat u. m. 1. nevelés és erkölcsstan. 2. olasz, irodalom, történelem és földrajz. 3. menynység- és természettudományok. Az igazgatók mindhárom szakcsoportból kötelesek képesítést szerezni.

Olaszországban az állami népoktatási költségek 1883-ban 881327 lírát tettek. Ez összegből 15820 líra esett a statisztikai hivatalra. 218472 l. 3786 nyugdíjazott tanítót özvegyet és árvát segélyeztek. 459 kitüntetett tantó kapott 37460 lírát. 32 elemi iskola fentartására 24545 és 104 óvodára 39830 líra fordított; 100 népkönyvtárra 13776 líra 5 tanítói segélyegyesületnek 25500 líra 84 emberbaráti egyesületnek 52965 líra. Városi iskolák segélyezésére és gyűlésezésére 132988 líra. A nápolyi vakok-intézetének 700 líra. Az assisi collegiumnak 17500 líra. Ismétlődő iskolákra 50480 líra jutott. Iskolai építkezésekre 406700 líra fordított.

Franciaország.

A felnőttek oktatása Franciaországban államsegély mellett eszközöltetik. A segély nagysága az illető község anyagi körülményeihez viszonyított de a következő feltételekhez van kötve: A tanításnak ingyenesnek kell lennie és évenként legalább 5 hónapig tartania. A község köteles az iskola helyiség fűtése és világításáról

gondoskodni, továbbá a tanfolyam vezetőjét díjazni. — A tananyagot a kormány állapítja meg. Tantárgyak: olvasás, írás, helyesírás, számtan és a mérték rendszer ismertetése. Az ismétlődő és továbbképző iskola 3 tanfolyamra oszlik. A tanítót, a tanító és községi előjáró együttesen állapítja meg. E tanfolyamokra mindkét nemből — a csakis a 13 évet meghaladtak jelentkezhetnek. Méltányos díj nélkül egyetlen tanító sem kötelezhető ez oktatásra. A tanítás hetenként 3 napon, és minden alkalommal 1 1/2 óráig tart. A tanuló minden alkalommal bejegyzik nevüket egy e célra készített naplóba, s így az oktatáson való jelenlétüket igazolják. A tanulók írásbeli dolgozatait köteles a tanító megőrizni, hogy alkalomszerűen a kormány megbízottjának bemutatassa. Minden olyan tanulóért, ki egy tanéven át legalább 50 tanítási órán jelen volt 12 franc tiszteletdíjat kap a tanító.

Ugyancsak Franciaországban mozgalom indult a tárgyban, hogy egy országos tanító egyesület szerveztesse. (une véritable fédération des instituteurs français). Franciaországban a tanítók száma meghaladja a 40000-et ezek egy szerves testületté tömörülve, számottevő hatalmat képviselhetnek. A kivételre nézve a következő javaslatot ajánlják: Egész Franciaország 24 kerületre osztható, melyek külön-külön egy-egy tanító-testületet szerveznek. A fővárosban időnként közös gyűlések tartatnak, melyre minden kerületi tanító testület egy-egy képviselőt választ. Az első ilyen gyűlést a folyó 1885-ik év pünkösdi táján óhajtják megtartani. A közoktatásügyi kormány a képviselők útiköltsége és napidíjáról gondoskodik. —

Az angol Népkövelő-Egylet utolsó nagygyűlésén Meiklejohn egyetemi tanár érdekes felolvasást tartott, melynek legfontosabb részeit az Educational Times után kivonatban közöljük.

Hogyan kell tanítani, mit kell követelni a jó tanártól? ez a nagy kérdés. A tanítás igen különböző tehetségek fejlesztését igényli. 1. Megköveteljük a tanártól, hogy ügyesen tudjon kérdezni. Prudens quaestio dimidium scientiae, az okos kérdés a tudomány fele, mondja Bacon. A tanár osztályát a kellő kérdések keresztüztűzébe kell hogy vegye. 2. Kell hogy a tanár a beszéd művészetében is jártas legyen. Tudjon elbeszélni és gondolatait hallgatói értelméhez képest világosan és megfelelően kifejezni. 3. Értsen az inductio alkalmazásához, a tételeknek levezetéséhez. A modern kor nagy érdeme, hogy a levezető módszert, melynek a természettudományok annyit köszönnek, az iskolában is alkalmazza. A tökéletes tanár művészetéhez tartozik, hogy tudjon egy adatot úgy előadni, hogy tanítványai az ő vezetése mellett képesek legyenek a conclusiót maguk levonni. „Meg vagyok győződve — mondja a múlt század egyik legszellemesebb embere, Burke — hogy a tanítás azon módja a legjobb, mely leginkább megközelíti a feltalálás módszerét; ez a mód nem ád száraz és élettelen adatokat, hanem képesíti a tanulót, hogy meggyőződjék mindenről, mert azon nyomokon vezet, a melyekben maga a feltaláló járt.” 4. Végre szükséges, hogy a tanár gyakorolja analízis tehetségét és szét tudjon minden fogalmat, melyet előad, minden képzett sort, melyet tanítványaiában érteszt, parányira osztani. A tanár ily készséggel képes lesz meg határozni, honnan származik tanítványának valami hibája vagy félreértése, úgy mint a jó orvos megtudja határozni a diagnosis alkalmával, a beteg minő szervei vannak megtámadva. Könyvekből ugyan nem lehet a tanítást megtanulni, de azért mégis nagy kár, hogy az angol irodalomban nincsenek oly jeles paedagogiai munkák, mint németben, hol a tanár, ha utána néz, Kehr, „Geschichte der

Methodik" vagy Schmidt „Pädagogisches Handbuch“ vagy August Vogel „Encyclopädie der Pädagogie“ című könyveiben, mindent megtalál, a mire szüksége van.

A fent felsorolt kollékekkel szemben Meiklejohn tanái felsorolja még azon hibákat is, melyeket a tanároknál — még képzetebbeknél is — leggyakrabban találhatni. Ilyen 1. az encyclopaedismus, mely nagy és sok anyagot karol fel a tanításban, száraz adhalmazt tartalmazó „alapvonalok-ban“; 2. a második kézből nyert eredmények tanítása a hozzájuk vezető út ismerete nélkül pl. az irodalomtörténetben ítéletek tanítása az illető munkák ismerete nélkül; 3. a könyv zsarnoksága, a bemagoltatás; 4. a tanuló érettségi fokát megbaladó tételek tanítása; 5. a tanár az az eljárása, hogy előad, a helyett hogy tanítana.

VEGYESEK.

— **Lapunk ügye. A „Család és Iskola“ tizenegyedik év-folyamának első számát mutatványul** ezimédnek is megküldöttük. A kiadó testület nem lévén azon helyzetben, hogy feles számú példányokat nyomtasson a második számot — az állandó előfizetőkön kívül — már csak azoknak küldheti meg, a kik e lapra január hó 15-ig előfizettek vagy legalább határozott megrendelést tesznek. **Előfizetési díj egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.** Az előfizetési pénzek és megrendelések Nagy Kálmán pénztárnok czímén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1 sz. a.) küldendők. — Helybeliektől az előfizetések elfogadtatnak Stein János nr könyvkereskedésében is.

— **Felhívás.** Miután t. előfizetőink közül még többen nem küldötték be a múlt évi folyam előfizetési díját, tisztelettel kérjük, sziveskedjenek azt annál is inkább mihamarább beküldeni, hogy mi is a lap anyagi oldalát illető kötelezettségeinknek eleget teshessünk. A „Család és Iskola“ kiadó hivatala.

— **Mai számunkhoz mellékelve** veszik olvasóink a Franklin-Társulat kiadásában megjelenő hírlapok előfizetési felhívását. Ez utóbbiak között a legrégibb az immár 32-ik évfolyamát élő „Vasárnapi Újság“, mely nagy képes hetilapnak, az olvasó közönség e kiprobált házi barátjának, jövőre legjobb ajánlása, képeinek évről-évre szaporodó száma és szebb kivétele mellett kiváló irodalmi erők által kiállított, folyvást növekedő változatos tartalma, mely teljesen fölöslegessé teszi a magyar közönségnek hasonló külföldi lapok járatását; míg társlapja, a „Politikai Újdonságok“ a politikai heti események gondos és hű összeállítását adja s képes gazdasági mellékklappal van bővítve. — A „Képes Néplap“ a legolcsóbb hetilap, a kevésbé vagyonszok vasárnapi újsága, tanulságos és mulattató tartalommal, s a politikát tárgyaló rendes rovattal; ezek kiegészítője a „Világkrónika“ című képes mellék-lap, mely eddigi rovatai mellett újévtől kezdve nagyobb elbeszéléseket és regényeket is fog közölni és a mely hetiközlönynek ép úgy, mint a Képes Néplap-nak ára félévre csak 1 frt. Ugyanez iv tartalmazza a „Jogtudományi Közlöny“ szaklapnak előfizetési felhívását, továbbá a Franklin Társulat könyvkiadványainak jegyzékét.

— **Váradí Károly** kolozsmegyei kir. tanfelügyelő urnak az iskolai takarékpénztárakról szóló kiváló értekezése, mely lapunk múlt évi folyamának novembere deczember havi számaiban közölte-tett, külön füzetben is megjelent. Kiadta a Kolozsmegyei tanító testület. Egy füzet ára 10 kr. Megrendelhető lapunk kiadó hivatalában Nagy Kálmán egyleti pénztárnoknál. Továbbá a kolozsvári könyvkereskedésekben. Ez érdekes és kiválóan tanulságos művet t. kar-társaink szives figyelmébe ajánljuk.

— **Városunkban** az erdélyrészi magyar közművelődési egy-let megalakítása ügyében deczember hó 28-án népes értekezletet tartott, mely Dr. Haller Károly városunk érdemes polgármester el-nöklété alatt az egyesület szervezése egy 20 tagu bizottságot vá-lasztott.

— **Angliában** Walesben és Skóciában a jelen évi nyári vizsgálatok alkalmával tanképesítő vizsgára jelentkezett 2,197 férfi kik közül átbocsátottat 1,439 és pedig első osztályu bizonyítvány-nyal 393, második osztályval 829 és harmadosztályval 217, megbu-koll 758: ugyanott jelentkezett vizsgára 3,515 nő, átbocsátottat első osztályu bizonyítványval 6 714, második osztályval 1,372, harmad osztályval 318, összesen 2,404, megbukott 1,111.

— **Olaszországban** a legfőbb ítéloszék kijelentette, hogy házi feladványok meg nem készítéseért egy népiszkolai tanuló sem büntethető, mert, mint az indokolás mondja, a tanító csakis az isko-lában s a tanórák alatt rendelkezhetik növendékeivel.

— **A m.-szigeti népiszkolai állapotokat** jellemző történet járja be a napi lapokat. Ugyanis a város képviselő gyűlése a hely-ben lakó tanfelügyelőnek a város tulajdonát képező ipariszkola fel-ügyeletéről és adminisztrációjáról beadott kicsinylő átiratát megbot-ránkozással utasítja vissza, és indokolásában még hozzá teszi, hogy mig e nagy megyében a népiszkolai törvény legnagyobb részben csak írott malaszt, mert több száz iskolában még nem hangzik az állam nyelve, és még itt helyben, a tanfelügyelő székhelyén is gomba módra nőnek a zsidó zugiskolák, addig a tanfelügyelő, mint a tör-vény végrehajtását ellenőrző közeg kicsinyes, személyes indoku torzsalkotással tölti drága idejét, és esekből akarja szedni babérait.

— **A szünidei gyermektelep-egyesület választmánya** mult hó 14-én Békey Imre kir. tanácsos, fővárosi tanfelügyelő elnöklété alatt a Tigris-szállóban gyűlést tartott. Titkár bejelenté, hogy a fő-város közönségének képviselő-testülete 100 frtot szavazott meg az egyesület céljaira ugyszintén a vallás- és közoktatásügyi miniszter is megígérte támogatását és segélyt helyezett kilátásba. Ezután dr. Neumann indítványa tárgyalatott, mely szerint a fővárosi iskolák-ban perselyek állíttassanak fel az egyesület részéről s maguk a gyermekek gyakoroljanak jótékony-ságot beteges társaik irányában. Beható tárgyalás u.án ez indítvány mellőztetett, mert kivétele ugyan nagy nehézségekben ütközik. Végül jelenté a titkár, hogy Batthyány Strattmann herczegnő megleghagu levelet intézett hozzá, melyben kifejti, hogy örömmel lép az egylet tagjainak sorában s kész nem csak anyagilag támogatni azt, hanem saját személyes közreműködé-sével is minden tekintetben hozzájárulni annak szellemi és vagyoni emelkedéséhez. Ezzel kapcsolatban elhatározta a választmány, hogy egy 30 tagu női választmányhnyal egészíti ki magát, melynek elnö-kévé Batthyány-Strattmann herczegnőt kéri fel. Ezzel a ülés véget ért.

— **Az Eötvös-alap** érdekében a gyűjtő központi bizottság nevében Péterffy Sándor elnök felhívást bocsátott ki, melyből át-vevesszük ezeket: Az „Eötvös-alap“ és „Tanítók országos árvaháza“ azon magyarországi tanítókat egyesíti, a kik példát akarnak mutat-ni a népnek, hogy miként kell nemzetiségi és hitfelekezeti különb-séget nem tekintve egymást kölcsönösen támogatni abban, hogy gyermekeinkből édes hazánknak hasznavehető derék polgárokat ne-veljünk és e mellett a kölcsönös jótékony-ságot is gyakoroljuk. Az Eötvös alap nem más mint főleg ama „nemzeti népnevelési egyesü-leteknek“ második hajtása, melyeket nagy Eötvösünk kezdeményezett, de a melyeknek még az időszorint nem lehetett felvirulniok. Mi néptanítók nem engedjük a nagy eszmének teljes elenyészését s megtettük a mi szegénységünkől a példaadásra nézve kitelhetett. Kilencz éve küzdünk az eszüné! Százakra és százakra megy már azon tanítók gyermekeinek száma, a kiket mint egyetemi-, közép-tanodai-, képezdei-, ipar- és polgáriszkolai jeles tanulókat az Eötvös-alap támogatott és e mellett százakat segített a tanítók özvegyei és árvái közül is. Csak a legutobbi pünköst napján is 52 néptanítói csalá-l-részesült az Eötvös-alap jótéteményéből, 24000 frtot ösztön-dij és 950 frtot segélyösszeg gyanánt osztott ki az idén a tanítói egyesületek képviselőiből álló pünködsi gyülekezetünk. Az ország majdnem minden egyes vidékére jutott egy jótétemény, egy-egy ösz-töndij. Vallásukra nézve volt a jótéteményesek között 24 róm. kath., 13 ág. hitv., 10 hlv. hitv., 1 unitárius és 4 izraelita. Azonban bár-mily szépnek lássék az eredmény, a melyet a magyarországi népta-nítók Eötvös alapja ez ideig felmutat — koránt sem felelhet meg az még ma ama nagy igényeknek, melyeket a szegény tanítók és jeles gyermekek irányában jogosan támaszthatnak. Évenként száza-akat kell üres kézzel elbocsátanunk. A szegény özvegyeket és ár-vákat sem részesíthetjük kellő támogatásban, sőt azon szerencsét-len kiérdemült tanítóknak is, kik csak azért nem részesülhetnek az országos nyugdíj intézet jótéteményében, mert 1874-ben már 50 éven felül voltak, csak ritkán nyújthatunk alamizsnát. Az „Eötvös-alap“ csak az esetben teljesíthetné szép feladatát, ha azt a nemzet hű fia i kegyes pártfogásukra méltatnák, s ha akkor midőn más szent nemzeti célokra áldoznak, egy-egy fillért juttatnának — a nemzet legszerényebb napszámósainak perselyébe — az Eötvös-alapra is. Az Eötvös-alapra szánt adományokat a fáradszónal bugzó Orley János fővárosi igazgatótanító (ösz-utcazi nepiskola Budapestén) mint az alap pénztárnoka, gondosan nyugtázni fogja. Egyébként megje-gyezhetjük, hogy bizottságunk évi részletes számadá-sai a m. kir. közoktatásügyi miniszteriumhoz terjesztettek fel Tóth József kir. tanfelügyelő útján, a ki az alap ügyét évenként több ízben személye-sen is felülvizsgálja.

TARTALOM. Felhívás előfizetésre. A szerkesztőség. — Egy könyvről. Sándor Józseftől. — A felnőttek oktatása a magyar beszéd elsajátítása érdekében. Fazakas József. — A népszerűségről. Czuczsa János. — A mesékről. Boér Miklós. — A tanítás különböző módjai. Bs. Gy. — Szemle: A közegészség-tan tanítása Ma-gyarország iskoláiban. Olaszországból. Franciaországból. — Vegyesek.